

ΤΟ ΠΑΙΔΟΜΑΖΩΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ: Ανχης (ΠΖ) Ευστάθιος Βούτος, Μεταπτυχιακός Σπουδαστής της Τουρ-
κολογίας του τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης)

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Ιστορία Ελληνικού Έθνους

T

Ο ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ «παιδομαζώματος στην περίοδο της τουρκοκρατίας» στις περιοχές εφαρμογής του στην άλλοτε ακμάζουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία είναι πάντα ενδιαφέρον όσο και ερευνησιμο ακόμα και σήμερα, προσθέτει δε –η έρευνά του– γνώσεις σε κάποιες ιστορικές στιγμές εν πολλοίς ακόμη άγνωστες. Είναι ένα θέμα που ταλαιπώρησε και το δικό μας έθνος τη μακρά αυτή περίοδο της τουρκοκρατίας. Οι Οθωμανοί το παιδομάζωμα το ονόμαζαν νιεβοιρμέ (devsirme) και με την ονομασία αυτή θα το βρούμε στην ξένη και σε μεγάλο μέρος της ελληνικής τουρκολογικής βιβλιογραφίας. Η λέξη προέρχεται από το ρήμα devsirnek, το οποίο σημαίνει μαζεύω, συναθροίζω, συγκεντρώνω, αλλά και εγγράφω, καταχωρώ ως μέλος καταλόγου κάποιον. Από την σκοπιά αυτών που έχαναν τα παιδιά τους κατά περιόδους, το παιδομάζωμα ήταν στην πραγματικότητα το μάζεμα των επιβληθέντων, πολύ ασυνήθιστων, φόρων στρατολογίας. Από τη σκοπιά των Οθωμανών όμως σήμαινε την εγγραφή νέων μελών στους καταλόγους του ισχυρά εδραιωμένου στρατιωτικού καθεστώτος τους.

Το πρώτο ερώτημα που δημιουργείται στην όλη υπόθεση είναι «το τι προηγήθηκε του παιδομαζώματος». Έχει σημασία να αντιληφθεί κανείς ότι το καθεστώς των δούλων στην υπηρεσία των σουλτάνων, συμπεριλαμβανομένου και του σώματος των γενιτσάρων, προηγήθηκε χρονολογικά της καθιέρωσης του συστήματος του παιδομαζώματος. Όπως συνέβη στην αυτοκρατορία των Αββασιδών (της Βαγδάτης) και στα ισλαμικά σουλτανάτα της Αιγύπτου και του Ιράν, έτσι και οι Οθωμανοί συγκρότησαν ένα στρατό από σκλάβους και εμπιστεύτηκαν τις διοικητικές υποθέσεις του κράτους σε ειδικά εκπαιδευμένους σκλάβους, γιατί όταν ο σουλτάνος παραχωρούσε την εξουσία του αποκλειστικά σε άτομα που του χρωστούσαν τυφλή υποταγή, τότε εξασφάλιζε την απόλυτη κυριαρχία του. Μπορεί ο ίδιος να τους υψώσει ή να τους καταστρέψει άφοβα.

Τα προοθωμανικά ισλαμικά κράτη χρησιμοποιούσαν τους σκλάβους σε

στρατιωτικά κυρίως καθήκοντα. Η γραφειοκρατία, από την οποία προέρχονταν οι βεζίρηδες (κάτι σαν υπουργοί τη σημερινή εποχή) παρέμενε στα χέρια των ντόπιων μουσουλμάνων και ιδίως των ιεροδιδασκάλων (ουλεμάδων). Οι Οθωμανοί θα ακολουθήσουν την ίδια αρχή ως τα μέσα του 15^{ου} αιώνα, όταν ο Μεχμέτ ο Πορθητής της Πόλης άρχισε να εκχωρεί την βασιλική εξουσία του συχνότερα σε σκλάβους. Οι μεγάλοι βεζίρηδες (κάτι σαν τους σημερινούς πρωθυπουργούς, αλλά με μεγαλύτερη ακόμα εξουσία) προέρχονταν όλοι ή οι περισσότεροι από το σώμα των σκλάβων τόσο κατά την διάρκεια της δικής του βασιλείας όσο και μετά το θάνατό του κατά τη διάρκεια της βασιλείας των διαδόχων του.

Το 14^ο αιώνα οι περισσότεροι από τους σκλάβους αυτούς ήταν πρώην αιχμάλωτοι πολέμου, γιατί σύμφωνα με το σεριάτ (ιερό ισλαμικό νόμο) το 1/5 όλων των αιχμαλώτων ανήκε στον σουλτάνο. Επίσης τα παιδιά αρχοντικών οικογενειών στις νεο-

κατακτημένες περιοχές μεταφέρονταν καμιά φορά στο σαράι ως όμηροι. Άλλη πηγή προσωπικού ήταν τα σκλαβοπάζαρα. Το 17^ο αιώνα έφθαναν μόνο στην Κων/πολη 20.000 δεσμώτες το χρόνο. Ωστόσο κατά το 15^ο και 16^ο αιώνα οι περισσότεροι σκλάβοι προέρχονταν από αναγκαστική στρατιολογία των υπηκόων, από το παιδομάζωμα. Εδώ αναγκαίο είναι να διευκρινιστεί ότι το παιδομάζωμα αφορούσε μόνον τον άρρενα πληθυσμό και όχι το δήλυ.

Το δεύτερο ερώτημα που αναφέρεται είναι «πότε άρχισε το παιδομάζωμα και ποια ήταν η μεθοδολογία του;». Οι πηγές της εποχής δείχνουν ότι το σύστημα λειτουργούσε ήδη από το τέλος του 14^{ου} αιώνα. Σε λόγο παρηγορητικό του Μπτροπολίτη Ισιδώρου Γλαβά προς τους κατοίκους της Θεσσαλονίκης το 1395, πληροφορούμαστε ότι το devşirme ήδη εφαρμοζόταν τότε, ίσως και νωρίτερα, σίγουρα πάντως την εποχή του Μουράτ του Α' (1360-1389). Επίσης ο Κούρδος ιστορικός Ιντρίς-Αλ Μπιλισί (πεθ. 1520) αναφέρει ότι αυτό άρχισε ταυτόχρονα με την οργάνωση του σώματος των γενιτσάρων –το οποίο οργάνωσε ο Καρά Χαλίλ Τσανταρλί, καζασκέρης της εποχής του Μουράτ του Α', στον οποίο αποδίδεται και από τα τουρκικά χρονικά η εφαρμογή του παιδομαζώματος. Παιδομάζωμα γινόταν κάθε χρόνο, αλλά κάποτε κάθε πέντε ή επτά χρόνια κατά περιοχές. Όταν πλησίαζε η ημερομηνία γι' αυτό, ο Σουλτάνος όριζε με φερμάνι (δηλ. σουλτανική διαταγή προς συγκεκριμένον υπάλληλο της αυτοκρατορίας) έναν επίτροπο και έναν αξιωματικό των γενιτσάρων (τον devşirme agasi) για κάθε περιφέρεια. Με την επίβλεψη του Καδή (ιεροδικαστή) και του τοπικού Σπαχή (μουσουλμάνου γαιοκτήμονα) η επιτροπή με τελάληδες κα-

λούσε σε κάθε χωριό όλα τα αγόρια μεταξύ οκτώ και είκοσι ετών, μαζί με τους πατεράδες τους, όπως και τους ιερείς με τους καταλόγους της εκκλησίας και διάλεγε τελικά όσα έμοιαζαν γερά κι έξυπνα.

ΙΑ ΔΙΑΤΑΞΗ του φερμανίου απαγόρευε να στρατιολογείται ο μοναχογιός μιας χήρας ή μεγαλύτερο από ένα συγκεκριμένο ποσοστό νέων ενός χωριού. Αυτό δεν οφειλόταν μόνο στην ευσπλαχνία, αλλά στόχευε και στο μη αφανισμό της γεωργίας. Σκοπός ήταν η πολιτική ηρεμία· διαλέγοντας τα καλύτερα παιδιά μιας κοινότητας, την αποσιερούσε από τους φυσικούς ηγέτες της, αφού άφηνε πίσω τους λιγότερο προικισμένους. Στις πόλεις δεν επιβαλλόταν devşirme, αν και η Αθήνα το έζησε τουλάχιστον δύο φορές. Οι κάτοικοι των πόλεων ήταν απαραίτητοι ως τεχνίτες. Ούτε οι παντρεμένοι στρατιολογούνταν και η διάταξη αυτή είχε ως αποτέλεσμα να παντρεύονται πολύ συχνά τα αγόρια σε ηλικία δώδεκα ετών. Από τους βαλκάνιους χριστιανικούς λαούς εξαιρούνταν οι Ρουμάνοι επειδή ήταν φόρου υποτελείς και όχι υπόδουλοι. Παιδομάζωμα δεν έγινε ποτέ ούτε στη Μολδαβία ούτε την Βλαχία. Εβραίοι και Τσιγγάνοι δεν στρατιολογούνταν· οι πρώτοι γιατί ήταν αστοί, γιατροί και λογιστές, οι δεύτεροι γιατί τους περιφρονούσαν. Στην αρχή η εξαίρεση ίσχυε και για τους Αρμενίους, αλλά τελικά ορισμένοι από αυτούς έγιναν δεκτοί. Κανένας περιορισμός δεν ίσχυε για τους Έλληνες, οι οποίοι ανέδειξαν αρκετούς διακεκριμένους πασάδες. Τελικά το παιδομάζωμα επεκτάθηκε και στην Ανατολία, αλλά οι μικρασιάτες δεν ήταν ποτέ τόσο περιζήτητοι, όσο οι βαλκάνιοι Έλληνες, Αλβανοί, Σλαύοι, όλοι εκ του ορθοδόξου μιλέτ (θρησκευτική ομάδα).

Τα ευφυέστερα παιδιά του παιδομαζώματος, 6-10 ετών, γίνονταν ίτις ογλάν και μετά από πολυετή εκπαίδευση διορίζονταν σε ανώτατες θέσεις του κράτους (Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

Εξαιρούνταν επίσης από αυτούς οι κάτοικοι ορισμένων πόλεων και των γύρω περιοχών τους, όπως η Κωνσταντινούπολη, τα Ιωάννινα (παράδοση στον Σινάν πασά το 1430), ο Γαλατάς, η Ρόδος και άλλες (λόγω της ειδικής συνθήκης κατά την παράδοσή τους στους Οθωμανούς) και διάφορες ομάδες χωρικών υπηκόων που προσέφεραν ιδιαίτερες υπηρεσίες στο κράτος, όπως εργάτες σε μεταλλεία και αλυκές, φύλακες δρόμων και στενών και οι κάτοικοι ορισμένων βακουφίων (ευαγών ιδρυμάτων). Οι κάτοικοι της Βοσνίας είχαν δεχτεί τον ισλαμισμό ομαδικά, αλλά είχαν ζητήσει ως προνόμιο να στρατεύονται τα παιδιά τους εξαιρούμενοι από τους άλλους μουσουλμάνους. Τελικά λοιπόν η επιλογή γινόταν κυρίως ανάμεσα στα παιδιά των χριστιανών χωρικών που απασχολούνταν στη γεωργία και που η περιοχή τους δεν εξαιρείτο από την στρατιολογία.

Η επιροπή, αφού συγκέντρωνε τα αγόρια, σημείωνε σε διπλό κατάστιχο το ό-

νομα και τα χαρακτηριστικά κάθε παιδιού και τα έστειλε με τη συνοδεία φρουράς και ενός ταχυδρόμου (του surucu), ο οποίος έπαιρνε μαζί και το ένα αντίτυπο του καταλόγου (το άλλο κρατούσε ένας αξιωματικός των σπαχίδων, ο yaga-basi), χωρισμένα σε ομάδες των 100 έως 150 ατόμων, στον αγά των γενιτσάρων, στην Κων/πολη. Τα έξοδα μεταφοράς πλήρωναν οι ραγιάδες των περιοχών από τις οποίες περνούσαν, όπως και το σκούφο και τον κόκκινο στόχινο αμπά που τους

Το σώμα των γενιτσάρων προερχόταν από τα εξισλαμιζόμενα χριστιανόπαιδα ηλικίας 15-20 ετών, τα οποία ονομάζονταν αιζέμ ογλάν. Τα παιδιά αυτά είχαν εργασθεί σκληρά στους τιμαριούχους και είχαν λάβει και ειδική στρατιωτική εκπαίδευση. Επάνω: γενιτσαροί ασκούμενοι στο τόξο (Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη).

φορούσαν, τα οποία κατασκεύαζαν οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης. Όταν έφταναν τα αγόρια στην Πόλη γινόταν έλεγχος και νέα διαλογή, σύμφωνα με τη φυσιογνωμική (küyafa) και τα καλύτερα από αυτά προορίζονταν για ic-oglan (εσωτερικά παιδόπουλα) και έπαιρναν ιδιαίτερη εκπαίδευση σ'ένα από τα παλάτια (της Προύσας, της Ανδριανούπολης, του Ταλατά, της Καλλίπολης) και τέλος τα ικανότερα όλων γίνονταν δεκτά στο παλάτι του Σουλτάνου. Τα υπόλοιπα παιδιά τα νοίκιαζαν σε χωρικούς της Ανατολής ή και της Ρούμελης (ανάλογα με την καταγωγή τους) προτού ενταχθούν στο σώμα

των γενιτσάρων με σκοπό να διδαχθούν τη γλώσσα και τα έθιμα των Τούρκων. Τους δεύτερους δεν τους υποχρέωναν άμεσα να ασπαστούν το Ισλάμ, αλλά άφηναν να φανεί ότι δεν μπορούν αλλιώς να ελπίζουν σε προαγωγές.

Τα ic-oglan (ις ογλάν) τα εκπαίδευαν σε διάφορες χειρονακτικές εργασίες και παράλληλα στο κοράνι, τον ιερό νόμο, στην αραβική και περσική γλώσσα, στην πολεμική τέχνη, στην ιππασία, στο ciritid (έφιππο ακοντισμό) και στη μουσική. ΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ αυτή τούς την παρείχαν διάφοροι διδάσκαλοι (Χοτζάδες) κάτω από την επίβλεψη των λευκών ευνούχων.

TΗ πρώτη αυτή εκπαίδευση διαρκούσε από δύο έως επτά έτη. Τότε γινόταν και νέο ξεδιάλεγμα, το οποίο λεγόταν ιοικμάς και τα ικανότερα προωθούνταν στο σαράι του Σουλτάνου για συνέχιση της εκπαιδευσεώς τους στους δύο ονιάδες (διαμερίσματα), μικρό και μεγάλο, του παλατιού για άλλα τέσσερα χρόνια. Τα υπόλοιπα κατατάσσονταν στις τάξεις του ιππικού των καπικουλήςδων (δούλων της Πύλης). Μετά την εκπαίδευση αυτή, τα ικανότερα των ικανοτέρων πάλι διαχωρίζονταν και οδηγούνταν για υπηρεσία πλέον σε ένα από τα τέσσερα προσωπικά διαμερίσματα του σουλτάνου, το θησαυροφυλάκιο (χαζινές), το κελάρι, το διαμέρισμα εκσιτρατείας (σεφερλή ονιά) και το προσωπικό διαμέρισμα (χάς ονιά). Τα υπόλοιπα κατατάσσονταν και πάλι στο ιππικό. Στο σαράι οι ακ αγάδες (λευκοί ευνούχοι), με επικεφαλής τον καπού-αγασί (λευκό αρχιευνούχο), επόπτευαν τα παιδιά και τα ασκούσαν σε αμείλικτη πειθαρχία. Κάθε λεπτό της ζωής τους ήταν προγραμματισμένο. Ξυπνούσαν, κοιμόταν, έτρωγαν, αναπαύονταν και έπαιζαν σε καθορισμένες ώρες. Δεν είχαν δικαίωμα να συζητούν όποτε ήθελαν, ο δε κόσμος έξω από το σαράι ήταν απαγορευμένος. Ζούσαν ζωή εργένηδων και κατά κανόνα έμεναν στο παλάτι έως τα εικοσιπέντε ή τα τριάντα τους. Κάθε δραστηριότητά τους ελεγχόταν και οι παραβάσεις των κανονισμών συνεπαγόταν πάντα ανάλογες τιμωρίες: επίπληξη, φάλαγγα, απόλυση ή θάνατο. Από αυτά λοιπόν τα ic-oglan (και ειδικά από αυτά του προσωπικού διαμερίσματος του σουλτάνου) προέρχονταν οι ανώτεροι αγάδες που διορίζονταν σε θέσεις επαρχιακών διοικητών ή επικεφαλείς υπηρεσιών του παλατιού ή και αξιωματικοί των γενιτσάρων

και του σουλτανικού ιππικού και γενικώς οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι.

Όλα όσα αναφέραμε παραπάνω αφορούσαν τα ic-oglan ή εσωτερικά παιδόπουλα του σαραγιού. Τα υπόλοιπα, αυτά που νοικιάσθηκαν σε χωρικούς, ζούσαν στην επαρχία σε σκληρό περιβάλλον, κάνοντας τις πιο σκληρές αγροτικές εργασίες, για δύο έως τέσσερα χρόνια. Τότε περνούσε από την περιοχή ειδικός αξιωματούχος, ο οποίος τα παραλάμβανε και τα οδηγούσε στην Κων/πολη, όπου καλούνταν να καλύψουν κενά ως acemi oglan (αιζεμί ογλάν=ξένα αγόρια, εκπαιδευόμενα, δηλ νεοσύλλεκτα) στους ειδικούς οριάδες (Λόχους) των Γενιτσάρων. Υπήρχαν βέβαια και παιδιά που στέλνονταν σε άλλες εργασίες, όπως στους οπλοποιούς, το ναυαρχείο, τους κήπους των παλατιών κ.λ.π., αλλά τα περισσότερα γίνονταν αιζέμ. Στους οριάδες τους εκπαιδευόνταν σκληρά τόσο στις πολεμικές τέχνες όσο και στις διάφορες χειρονακτικές εργασίες, λαμβάνοντας και ημερήσια αποζημίωση. Στο τέλος, σταδιακά, συμπλήρωναν τις τάξεις των γενιτσάρων γινόμενοι έτσι κανονικοί γενίτσαροι.

Το τρίτο ερώτημα που τίθεται είναι «ποιοι είναι ο συνολικός αριθμός των αγοριών που στρατολογήθηκαν στο παιδομάζωμα». Αν και είναι αρκετά δύσκολο να υπολογισθεί ο ακριβής αριθμός των χριστιανοπαίδων του νιεβσιρμέ, εν τούτοις τουρκολόγοι ερευνητές, μελετητές των κατάστικων που διασώθηκαν, κατόρθωσαν να πλησιάσουν το αριθμό που πιθανολογούν ότι συγκεντρώθηκε. Για παράδειγμα: σε φερμάνια των αρχών του 15^{ου} αιώνα αναγράφεται η στρατολόγηση ενός παιδιού ανά τρεις ή πέντε οικογένειες, σε αντίστοιχο του 16^{ου} αιώνα αναγράφεται ένα παιδί ανά σαράντα οικογένειες. Το 1573 (επί Σελίμ Β' 1566-1574) συγκεντρώθηκαν

8.000 αγόρια από Βαλκάνια και Ανατολία. Το 1637 και το 1638 (επί Μουράτ Δ' 1623-1640) συγκεντρώθηκαν 8.000 τη χρονιά. Το τελευταίο σημαντικό παιδομάζωμα έγινε το 1663 (επί Μεχμέτ Δ' 1648-1687) και είχε παρόμοια αποτελέσματα, ενώ ένα άλλο που έγινε δώδεκα χρόνια αργότερα, το οποίο ζήτησε ο μεγάλος βεζήρης Κιοπρουλή Αχμέτ Πασάς, δυσκολεύτηκε πολύ να συγκεντρώσει 3.000 παιδιά. Όταν ο Αχμέτ ο Γ' (1703-1730) το 1705 ζήτησε 1.000 αγόρια, η στρατολόγησή τους δεν μπορούσε πια να χαρακτηριστεί ντεβοιρμές με την αρχική έννοια του όρου. Συνολικά, από ό,τι φαίνεται, έπαιρναν 1.000 έως 10.000 παιδιά το χρόνο. Υπολογίζονται σε 200.000 όλα τα χριστιανόπουλα που συγκεντρώθηκαν κατά την εποχή του παιδομαζώματος.

Το τέταρτο ερώτημα που βγαίνει στην επιφάνεια είναι το «κατά πόσον τα παιδιά αυτά αποκόπτονταν (δηλ. ξεχνούσαν) το παρελθόν τους». Αν λάβουμε υπόψη μας τη μάλλον αγραμματοσύνη τους, τις μακροχρόνιες ταλαιπωρίες και κακουχίες, το νεαρό της ηλικίας, τις συνεχείς και ποικίλες επιδράσεις του μουσουλμανικού περιβάλλοντος, τη συστηματική εντατική εκπαίδευση και προπαγάνδα εξ απαλών ονύχων, θα εννοήσουμε ότι ήταν πολύ δύσκολο οι χριστιανόπαιδες εκείνοι να αντιδράσουν και να μην αφομοιωθούν. Κατ'αρχάς και με την είσοδο τους στην Κων/πολη, έχαναν το όνομα τους αποκτώντας μουσουλμανικό, για το δε επίθετό τους, που σύμφωνα με την καθιερωμένη μουσουλμανική παράδοση εκφραζόταν με το όνομα του πατρός, στην προκειμένη περίπτωση αντικαταστάθηκε με το υιός του Αμπτουλάχ (δηλ. υιός του δούλου του Θεού) π.χ. λεγόταν κάποιος Αχμέτ υιός του Αμπτουλάχ. Παρόλα αυτά όμως και παρόλο που οι νέοι αυτοί αποδείχθη-

καν σκληροί υποστηρικτές του οθωμανικού συστήματος και φανατικοί υποστηρικτές της Νέας Πίστεως, είναι μάλλον απίθανο να είχαν ολοκληρωτικά ξεχάσει την καταγωγή τους και τη μητρική τους γλώσσα. Ένα μέρος από τις αρκετά καλές σχέσεις που διατηρούσαν ορισμένοι επαρχιακοί διοικητές με τους υποτελείς τους, μπορούν να εξηγηθούν ίσως καλύτερα αν δεχτούμε ότι υπήρχαν τέτοιες μνήμες. Υπάρχουν όμως και καλύτερες αποδείξεις. Πρόκειται για τον ελληνικής καταγωγής Ιμπραήμ πασά, ο οποίος κατέχοντας το αξίωμα του μεγάλου βεζήρη για 13 χρόνια την εποχή του Σουλεϊμάν Α' του μεγαλοπρεπούς (1520-1566) και προτού εκτελεσθεί το 1536, είχε κατηγορηθεί για πολλές ατασθαλίες στη διάρκεια της εκτέλεσής των καθηκόντων του, ανάμεσα στις οποίες και η σοβαρή κατηγορία ότι πλούτιζε τους συγγενείς του και τις οικογένειές τους σε βάρος του δημοσίου. Ο Μεχμέτ Σοκόλλης, επίσης μεγάλος βεζήρης από το 1564 έως το 1579, όχι μόνο είχε συνεχείς επαφές με την οικογένειά του, αλλά με την υποστήριξή του βοήθησε και όλους τους Σέρβους να ανακτήσουν και πάλι την αρχιεπισκοπή Ιπεκίου στα 1557, διορίζοντας τον αδελφό του αρχιεπίσκοπο και πριν ακόμα πάρει το αξίωμα του. Υπάρχουν κι άλλες αποδείξεις και για γενίτοιαρους (όπως η περίπτωση του Μεχμέτ Παπαδάτου από την Άρτα το 1587, όταν διέφυγε και ξαναβαφτίστηκε), σίγουρα όμως λίγες σε σχέση με τον αριθμό των παιδιών που συγκεντρώθηκαν.

Το πέμπτο ερώτημα που δημιουργείται είναι το «πότε καταργήθηκε το παιδομάζωμα». Το τέλος του 16^{ου} αιώνα συνέπεσε με την αρχή της δεύτερης χιλιετίας του Ισλάμ (1591-2) και οι μουσουλμάνοι περίμεναν (εκ παραδόσεως) την κατα-

Οι γενίτσαροι, επίλεκτο σώμα του τακτικού τουρκικού στρατού, χρησιμοποιήθηκαν και στις πολεμικές επιχειρήσεις του σουλτάνου εναντίον των Βενετών. Πλάι: γενίτσαροι με επίσημη στολή (Βιέννη, Εθνική Βιβλιοθήκη).

στορφή του (Ισλάμ). Οι ήττες των Αράβων στην Ισπανία, των Οθωμανών στη Ναύπακτο και τη Μάλτα, εμφανίζονταν ως σημεία των καιρών. Οι πιστοί κλειδώνονταν την ώρα της προσευχής στα ιζαμιά, από φόβο μήπως τους επιτεθούν οι γιασούρηδες (άπιστοι) την ώρα εκείνη. Αν και δεν επαληθεύτηκαν οι φόβοι των Μουσουλμάνων, η Οθωμανική Αυτοκρατορία αρχίζει να εμφανίζει τα πρώτα σημάδια της παρακμής της. Η διαφθορά του σώματος των Γενιτοάρων είχε ήδη αρχίσει με την εισδοχή μουσουλμάνων, εβραίων και γύφτων, μετατρέποντάς το σταδιακά σε συρφετό επικίνδυνο για την ίδια την αυτοκρατορία. Ήδη οι ίδιοι, από την εποχή του Σουλεϊμάν Α' του Μεγαλοπρεπούς, είχαν αποσπάσει το δικαίωμα να νυμφεύονται και απαιτούσαν και για τα τέκνα τους την κατάταξη στους ορτάδες τους. Το 1582 ο Μουράτ Γ' (1574-1595), επιζητώντας ίσως την εξασθένιση του τρομερού σώματος των γενίτσαρων, επιτρέπει να γίνουν δεκτοί κατ'ευθείαν στους ορτάδες πολλοί, χωρίς προηγούμενη εκπαίδευση. Αργότερα επιτρέπει και νέα είσοδο μεγάλου α-

ριθμού ανεκπαίδευτων και ο αριθμός τους διπλασιάζεται. Με τον τρόπο αυτό το ντεβσιρμέ γίνεται περιττό και πέφτει σε αχρηστία, χωρίς να εγκαταλειφθεί εντελώς. Σ' ένα φερμάνι του Μεχμέτ του Δ' (1648-1687) το 1666 αναφέρεται ότι από αρκετά χρόνια πριν δεν γινόταν στρατολογία χριστιανοπαίδων, μολονότι η υπόθεση αυτή χαρακτηριζόταν από τις σπουδαιότερες του κράτους. Η τελευταία στρατολογία επιχειρήθηκε το 1705 στην περιοχή της Νάουσας, αλλά οι κάτοικοί της στασίασαν, πέρνοντας στο κυνήγι με ξύλα και πέτρες τους απεσταλμένους του Σουλτά-

νου, χωρίς να γνωρίζουμε αν τελικά πραγματοποιήθηκε. Πιθανόν τα γεγονότα εκείνα έδωσαν τέλος στη θλιβερή αυτή σελίδα της ιστορίας. Επί πλέον και ένα άλλο γεγονός συνέβαλλε στον τερματισμό του και ήταν η μεγάλη αντίδραση των ελεύθερων μουσουλμάνων, οι οποίοι έβλεπαν ότι οι χριστιανόπαιδες του παιδομαζώματος είχαν λαμπρό μέλλον στην αυτοκρατορία, ενώ τα δικά τους παιδιά, κατά την άποψή τους, παραμερίζονταν.

Μετά βεβαιώτητα μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι το παιδομάζωμα εφαρμόστηκε ανελλιπώς κατά το 15^ο και 16^ο αιώνα. Το 17^ο γινόταν αραιότερα χωρίς μεγάλη επιτυχία, οβήνοντας εντελώς προς τις τελευταίες δεκαετίες του.

Το τελευταίο ερώτημα που έχουμε είναι «ποιες ήταν οι επιπτώσεις του τόσο για την αυτοκρατορία όσο και για τους χριστιανούς ραγιάδες, που έχασαν τα παιδιά τους». Όποιες και να ήταν οι φιλοδοξίες των χριστιανικών οικογενειών για το μέλλον των παιδιών τους, ήταν αποφράδα η ημέρα που έμπαινε στο χωριό, διψασμένο και πεινασμένο, το μπουλούκι των απεσταλμένων του κράτους για το ντεβοιρμέ. Το κράτος, βέβαια, θεωρούσε το παιδομάζωμα ως έκτακτη εισφορά των ραγιάδων και όχι ως σκλάβωμα των ίδιων των υπηκόων του. Σίγουρα ήταν ένα μέτρο πολύ σκληρό και μολονότι ορισμένες οικογένειες φτωχών και ορεινών περιοχών με χαλαρές ηθικές αρχές έδιναν τα παιδιά τους με τη θέληση τους, οι πηγές υποδηλώνουν ότι ο κόσμος προσπαθούσε συνήθως να αποφύγει το παιδομάζωμα. Γνωρίζουμε επίσης ότι χριστιανοί αγόραζαν παιδιά μουσουλμάνων και τα έδιναν ή δωροδοκούσαν τους υπαλλήλους για να πάρουν νέους «που τους άξιζε κρέμασμα». Σε μερικές συνοριακές περιοχές προτιμούσαν να μεταναστεύσουν παρά να

τους πάρουν τα παιδιά τους. Αμέριπτη ήταν η θλίψη, η ηθική συντριβή των γονέων και των άλλων συγγενών των θυμάτων του παιδομαζώματος. Οι πατεράδες, μετά την παράδοση και τον σπαρακτικό αποχαιρετισμό, επέστρεφαν στα χωράφια για να κλάψουν περισσότερο, οι δε γυναίκες έμεναν κλεισμένες στο σπίτι για να θρηνήσουν γιους και αδελφούς. Ήλπιζαν τουλάχιστον όλοι ότι θα ήταν ασφαλείς για μια επταετία, ώσπου να γίνει το επόμενο παιδομάζωμα. Τα ίδια τα παιδιά βάδιζαν στους γεμάτους σκόνη δρόμους πλαίπλα με τους φίλους τους, αγωνιώντας για τη νέα περιπέτεια που μόλις τώρα άρχιζε γι' αυτά.

Η επιτυχία από την άλλη μεριά, για την αυτοκρατορία δηλαδή, είναι ολοφάνερη από την άνοδο των καλύτερων παιδιών στα ύπατα αξιώματα του κράτους. Ως ανώτεροι αξιωματούχοι τα παιδιά αυτά, δούλοι (kul) του Σουλτάνου, στερέωσαν και κραταίωσαν την αυτοκρατορία. Οι Έλληνες έβγαζαν πολλούς ανώτερους αξιωματούχους, που όλους τους επισκίαζε ο ευνοούμενος και παιδικός φίλος του Σουλεϊμάν, ο Ιμπραήμ πασάς που αναφέραμε, ο πρώτος μεγάλος βεζίρης, ενώ έως τότε υπήρχε μόνο αρχιβεζίρης. Η σημασία της αλλαγής αυτής έγκειται στο ότι ο μεγάλος βεζίρης δεν ήταν ο πρώτος μεταξύ ίσων, αλλά εκπρόσωπος του Σουλτάνου και υπόλογος μόνον σ' αυτόν. Το μεγαλύτερο όμως μέρος των παιδιών απειτέλεσε το σώμα των γενίτσαρων· το σώμα εκείνο το οποίο ο μύθος και ο θρύλος το περιέβαλε με αισθήματα φόβου, τρόμου και αγριότητας, που στην ακμή της αυτοκρατορίας η εμφάνισή του και μόνον αρκούσε για να προκαλέσει τη φυγή του αντιπάλου ή το επιθυμητό αποτέλεσμα. Αποστολή του ήταν να αποτελέσει ένα επίλεκτο σώμα πεζικού που θα βρι-

σκότιαν μονίμως σε υπηρεσία στους στρατώνες του, όταν δεν βρισκόταν σε εκστρατεία σε κάποια φρουρά. Ήταν ο πρώτος ισχυρός τακτικός επαγγελματικός στρατός με στρατιώτες ανύπαντρους, επιφορτισμένους και με την προστασία του σουλτάνου κατά την εκστρατεία. Επίσης, όπως και πιο πάνω αναφέραμε, μέρος των αγοριών αυτών έμπνε στις τάξεις του μεγαλοπρεπούς αυτοκρατορικού ιππικού, το οποίο στο πεδίο της μάχης ειοποθειούνταν στα πλευρά του Σουλτάνου, ενδεδυμένο με λαμπρές πολυτελείς στολές.

Τελειώνοντας μπορούμε να πούμε ότι το παιδομάζωμα προκάλεσε μια σοβαρή αφαίμαξη του χριστιανικού πληθυσμού των Βαλκανίων, μέρος της οποίας πλήρωσε και το δικό μας έθνος. Πέραν των άλλων δημιούργησε και το μεγάλο κίνδυνο εκτουρκισμού και ερημώσεως της υπαίθρου χώρας, καθόσον οι χριστιανοί κάτοικοί της έβλεπαν εμπρός τους δυο μόνο λύσεις ή να εξισλαμισθούν ή να φύγουν προς γειτονικά χριστιανικά κράτη.

Με την αρχή της πτώσης της οθωμανικής αυτοκρατορίας κατά τα τέλη του 16^{ου} αιώνα καταργήθηκε και το νιβεοιρμέ και την κατάργηση του αυτή πολλοί Οθωμανοί αξιωματούχοι και ιστορικοί θεώρησαν ως μία από τις αιτίες της παρακμής της αυτοκρατορίας. Τα αναφερθέντα στρατιωτικά σώματα εφθάρεισαν στο μέγιστο βαθμό, το δε σώμα των γενίτσαρων το κατέσφαξε ο Μαχμούτ ο Β' το 1826 (πολύ γνωστός σε εμάς Σουλτάνος, γιατί επί των ημερών του έλαβε χώρα η Ελληνική Επανάσταση), διότι είχε φέρει μεγάλη απογοήτευση από την κατάντια του στους Οθωμανούς. Απογοητευμένος από όλα είναι και ο Οθωμανός ποιητής Ζιγιά πασάς - και εν προκειμένω αποκαλυπτικός- όταν γράφει τους στίχους.

*Ζιγιά, στο καηλειό του κόσμου
το κεφάλι βαρύ από το πιετό
δεν είδα τίποτα, στη σύντομη
ζωή μου, άξιο θαυμασμού.*

Ζιγιά πασάς

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ⇒ Godfrey Goodwin: Οι Γενίτσαροι
- ⇒ Halil Inalcik: Η Οθωμανική Αυτοκρατορία (1300-1600)
- ⇒ Peter F. Sugar: Η Νοτιοανατολική Ευρώπη κάτω από Οθωμανική Κυριαρχία (1354-1804)
- ⇒ Απόστολος Βακαλόπουλος: Ιστορία του Νέου Ελληνισμού
- ⇒ Gibb – Bowen: Η Ισλαμική Κοινωνία και η Δύση
- ⇒ Κων/νος Κύρρης: Τουρκία και Βαλκάνια
- ⇒ Βασιλείου Δημητριάδη: Πανεπιστημιακές Σημειώσεις επί του θέματος
- ⇒ Εκδοική Αθηνών: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους